

7

నగరగీతం

- అలిశెట్టి ప్రభాకర్

చదవండి - ఆలోచించి చెప్పండి.

చాటుమాటుగా అర్ధాంగి చేటలో కన్నీళ్లు చెరుగుతున్నప్పుడు
సంసారం బరువెంతో సమీక్షించగలిగినవాణ్ణి
ఆకుపచ్చని చెట్టు, ఆహ్లాదభరితమైన వాతావరణమేమీ లేకుండానే
పగలూరాత్రి ఆస్పెస్టాస్ రేకులకింద పడి ఎంత వేడెక్కినా
మాడిపోకుండా ఉండగలిగిన మానవాతీతుణ్ణి
నరకప్రాయమైన నగరనాగరికతను నరనరానా జీర్ణించుకున్నవాణ్ణి
రోజుకో రెండు కవితా వాక్యాల్ని రాయలేనా...
అది మనకు పెన్నతో పెట్టిన విద్య... అఫ్ కోర్సు...
కవిత్వం ఎంత నిత్యనూతనంగా వెలికి వచ్చినా
రాసిన ప్రతిదీ ఆణిముత్యం కాదని అందరికీ తెలుసు

- అలిశెట్టి ప్రభాకర్

ప్రశ్నలు:

1. “చాటుమాటుగా అర్ధాంగి చేటలో కన్నీళ్లు చెరుగుతున్నప్పుడు” వాక్యం ద్వారా మీరేమి గ్రహించారు?
2. కవి నివాసం ఎలా ఉంది?
3. నగర నాగరికతను నరకప్రాయమని కవి ఎందుకని ఉంటాడు? దానిపై మీ అభిప్రాయాలు చెప్పండి.
4. కవితాత్మక వాక్యాలు చదివారు కదా! ఈ కవి గురించి మీ కేమి అర్థమైంది?

పాఠ్యాంశ ఉద్దేశం / నేపథ్యం

ఆధునిక కాలంలో మనుషులంతా నగరాల్లో జీవించాలని కోరుకుంటున్నారు. మరోవైపు పల్లెల్లో ఉపాధి అవకాశాలు తగ్గడంతో బతుకుతెరువుకోసం నగరాలకు వలసలు పెరిగిపోయాయి. నగరంలోని అనుకూలాంశాలన్నింటినీ వినియోగించుకోవాలనే కోరికతో మనుషులు నగరంలో ఉండడానికి తాపత్రయపడుతున్నారు. దీనితో అనేక నగరాలు అత్యధిక జనాభాతో కిక్కిరిసిపోతున్నాయి. చాలా సమస్యలు పెరిగిపోయాయి. ప్రపంచీకరణ ప్రభావంతో నగరం శరవేగంగా తన రూపం మార్చుకుంటుంది. సామాన్యుడికి అందనంత దూరంగా కదిలిపోతుంది నగరం. మధ్యతరగతికి అంతుచిక్కని ప్రాంతంగా మారిపోయింది నగరం. మనిషి యాంత్రిక స్థితిలోకి మారిపోతున్నాడు. తనకుతానే పరాయీకరణకు గురవుతున్నాడు. ఈ నేపథ్యంలో నగరజీవితంలోని యధార్థదృశ్యాల్ని మన కళ్ళ ముందు నిలుపుతూ, నగరపు మరో పార్శ్వాన్ని చూపుతూ, వాస్తవాల్ని కఠినంగా నిర్వచించిన విధాన్ని తెలియజెప్పడం ఈ పాఠం ఉద్దేశం.

పాఠ్యభాగ వివరాలు

ఈ పాఠం “మినీ కవిత” అనే ప్రక్రియకు చెందింది. ఏదైనా ఒక అంశాన్ని కొనమెరుపుతోనో, వ్యంగ్యంతోనో, చురకతోనో తక్కువ పంక్తుల్లో చెప్పడమే మినీ కవిత. ‘అలిశెట్టి ప్రభాకర్ కవిత’ అనే గ్రంథంలోని ‘సిటీలైఫ్’ మినీ కవితలలో కొన్నిటిని ‘నగరగీతం’గా కూర్చడమైంది.

విద్యార్థులకు సూచనలు

- ❧ పాఠం ముందున్న ప్రవేశిక చదవండి. పాఠంలోని విషయాన్ని ఊహించండి.
- ❧ పాఠం చదవండి. అర్థంకాని పదాలకింద గీతలు గీయండి.
- ❧ వాటి అర్థాలను పుస్తకం చివర ఉన్న ‘పదవిజ్ఞానం’ పట్టికలో చూసి లేదా నిఘంటువులో చూసి తెలుసుకోండి.

కవి పరిచయం

(1954 - 1993)

కరీంనగర్ జిల్లా జగిత్యాల జన్మస్థలం. మొదట చిత్రకారుడుగా జీవితం ప్రారంభించాడు. ప్రారంభంలో పత్రికలకు పండగలు, ప్రకృతి, సినీనటుల బొమ్మలు వేసేవాడు. తరువాత జగిత్యాలలో ‘సాహితీ మిత్ర దీప్తి’ సంస్థ పరిచయంతో కవిత్వరంగంలోకి ప్రవేశించాడు. 1974లో ఆంధ్రసచిత్ర వారపత్రికలో వచ్చిన ‘పరిష్కారం’ అచ్చయిన మొదటి కవిత. జగిత్యాలలో ‘స్టూడియో పూర్ణిమ’ (1976), కరీంనగర్‌లో ‘స్టూడియో శిల్పి’ (1979) హైదరాబాద్‌లో ‘స్టూడియో చిత్రలేఖ’ (1983) ఏర్పాటు చేసుకొని జీవితకోసం ఫోటోగ్రాఫర్‌గా, జీవిత పోరాటంలో కవిగా ఎదిగాడు. ఏనాడూ సంపాదన కోసం ఆరాటపడలేదు. తన కళ ప్రజల కోసమే అని చివరివరకు నమ్మాడు. ఎర్ర పావురాలు (1978) మొదటి కవితా సంకలనం. మంటల జెండాలు, చురకలు (1979), రక్తరేఖ (1985), ఎన్నికల ఎండమావి (1989), సంక్షోభగీతం (1990), సిటీలైఫ్ (1992) అచ్చయిన కవిత్వ సంకలనాలు. ఆంధ్రజ్యోతి దినపత్రికలో ఆరేళ్ళపాటు సీరియల్‌గా “సిటీలైఫ్” పేరుతో హైదరాబాదు నగరంపై రాసిన మినీ కవితలతో ప్రఖ్యాతిపొందాడు. తన కవిత్వంతో పాఠకుల్లో ఆలోచనాదృక్పథాన్ని, సామాజిక వైతన్యాన్ని పెంపొందించిన కవి అలిశెట్టి ప్రభాకర్.

ప్రవేశిక

దృష్టిని బట్టి సృష్టి గోచరిస్తుంది.

కొందరిని కొన్ని సన్నివేశాలు విశేషంగా ఆకర్షిస్తాయి.

సహృదయుడు ప్రతి కదలిక నుంచీ ప్రేరణ పొందుతాడు.

అతనికి భాష ఆయుధమైతే, భావం కవితారూపం సంతరించుకుంటుంది.

నగరంలోని మూలలను, మూలాలనూ ఓ కవి హృదయం ఎట్లా దర్శించిందో - 'అలిశెట్టి' మినీ కవిత(లు) మన కళ్ళకు గడుతుంది. మనసు కిటికీ తెరిచి చూస్తే అక్షరాల వెనుక అనంత దృశ్యాలు కనిపిస్తాయి...

I

నగారా మోగిందా

నయాగరా దుమికిందా

నాలుగురోడ్ల కూడలిలో ఏమది?

అదే, నగరారణ్యహోరు

నరుడి జీవనఘోష

తల్లి ఒడివంటి

పల్లెసీమల్నొదిలి

తరలివచ్చిన పేదరైతులూ

ఇనప్పెట్టెల్లాంటి

ఈ పట్టణాల్లో

ఊపిరాడని మీ బతుకులూ

నగరంలో ప్రతిమనిషి

పరనీయ గ్రంథమే

మరి నీ బతుకు

పేజీలు తిరగేసేదెవరో!

ఉదయమే

బస్సుల్లో రిక్తాల్లో

పేవ్మెంట్లపై విరబూసిన

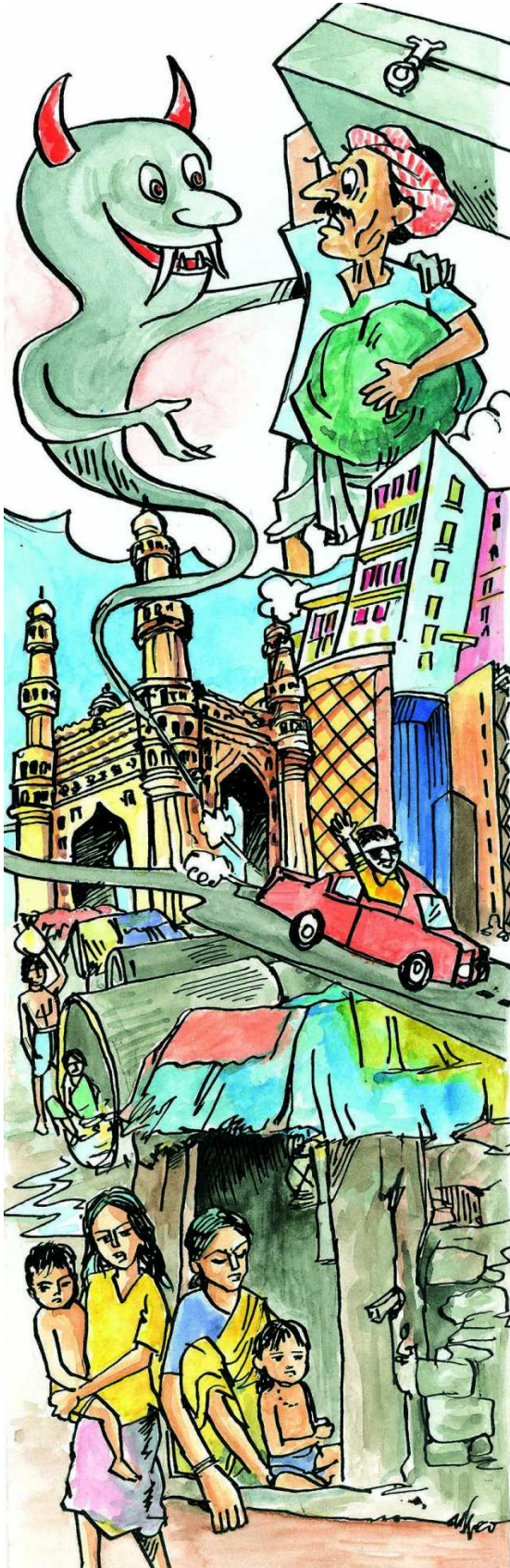
కాన్వెంటు పువ్వుల సందడి

రాలే చదువుల పుప్పొడి!

ఆలోచించండి - చెప్పండి

- ♦ వల్లెసీమల్ని కవి తల్లిఒడితో ఎందుకు పోల్చాడు?
- ♦ పట్టణాలను ఇనప్పెట్టెలు అని అనడంలో కవి ఉద్దేశం ఏమై ఉంటుంది?
- ♦ “నగరంలో ప్రతి మనిషి పరనీయ గ్రంథమే” అనే వాక్యం గురించి మీకేమి అర్థమైంది?
- ♦ “పేవ్మెంట్లపై విరబూసిన కాన్వెంటు పువ్వుల సందడి” అని కవి ఎవరి గురించి అన్నాడు? దీని గురించి మీ అభిప్రాయం తెల్పుండి.

II

సిటీ అంటే అన్నీ
బ్యూటీ బిల్డింగ్లు కావు
అటు భవంతులూ ఇటు పూరిళ్ళూ
దారిద్ర్యం, సౌభాగ్యం సమాంతర రేఖలు!
ఇది వెరైటీ సమస్యల మనుష్యుల
సమ్మేళన కోలాహలం!
ఎంతచేసినా ఎవరికీ
తీరిక దక్కదు కోరిక చిక్కదు
మెర్క్యూరీ నవ్వులు, పాదరసం నడకలు
కొందరికి రెండు కాళ్ళు
రిక్షావాళ్ళకి మూడుకాళ్ళు
ఉన్నవాళ్ళకి నాలుకాళ్ళు!
నగరంలో అన్నిపక్కలా
సారించాలి మన చూపులు
మహానగరాల రోడ్లకి
మరణం నాలుగువైపులు!
నగరం మహావృక్షంమీద
ఎవరికి వారే ఏకాకి!
నగరం అర్థంకాని రసాయనశాల!
నగరం చిక్కుబీడని పద్యవ్యాహం!!

ఆలోచించండి-చెప్పండి

- ◆ “సిటీ అంటే అన్నీ బ్యూటీ బిల్డింగ్లు కావు!” ఇది వాస్తవమేనా? ఎందుకు?
- ◆ రెండు కాళ్ళు, మూడు కాళ్ళు, నాలుగు కాళ్ళు అని కవి అనడంలో ఉద్దేశం ఏమిటి?
- ◆ “మహానగరాల రోడ్లకి మరణం నాలుగువైపులు” అంటే ఏమిటి?
- ◆ నగరాన్ని రసాయనశాల అనీ, పద్యవ్యాహం అనీ కవి అనడంలో ఉద్దేశం ఏమై ఉంటుంది?

భావాలు

అనేక వాహనాల శబ్దాలు, మనుషుల మాటలు, చిరువ్యాపారుల అరుపులతో నగరంలోని నాలుగు రోడ్ల కూడలిలో వినిపించే రణగొణ ధ్వనులు గుండెలదిరిపోయేలా మోగిస్తున్న ధంకానాదంలా, ఉధృతమైన వేగంతో దూకే నయాగారా జలపాతం హోరులా అనిపిస్తుంది. నిజానికది అరణ్యంలాంటి నగరం చేస్తున్న ధ్వనిలా, నగరజీవి బతుకుపోరాటంలోంచి వచ్చిన ఉటుములాంటి శబ్దంలా ఉన్నాయని కవి వర్ణిస్తున్నాడు.

అమ్మఒడిలాంటి పుట్టినఊరిని వదిలి ఉపాధికోసం నగరం తరలివచ్చిన వారికి ఇంత పెద్దపట్నంలో తలదాచుకోవడానికి కాసంత స్థలం కూడా దొరకదు. పేదరైతులు ఇనప్పెట్టెల్లాంటి ఇరుకిరుకు మురికి ప్రదేశంలో ఊపిరాడని స్థితిని అనుభవిస్తూ బతుకుతుంటారు.

నగరంలో ప్రతిమనిషీ చదవవలసిన ఒక పుస్తకం లాంటివాడు. అయితే ఎవరూ అతని బతుకు పుస్తకంలోని పేజీలను చదివేవారే ఉండరు. నగరంలోని మనిషివెనక అనేక ఆసక్తికరమైన ఆనంద, విషాదగాథ లుంటాయి. ఒక్కరైనా అతని బాగోగులు పట్టించుకునేవారే ఉండరనే చేదునిజాన్ని చెపుతున్నాడు కవి.

నగరంలో ఉదయాన్నే సిటీబస్సుల్లో, ఆటోల్లో, పేప్ మెంట్లపై విరబూసిన పువ్వుల్లాంటి స్కూల్ బిల్లులు సందడిచేస్తుంటారు. వారి మాటల్లోంచి చదువుల పుప్పొడి రాలుతుంది.

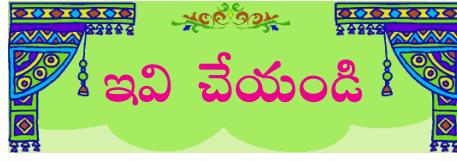
నగరం నిండా అన్నివైపులా అందమైన ఎత్తైన భవనాలు ఉంటాయనుకోవద్దు. ఒకవైపు ఖరీదైన భవంతుల పక్కనే చిన్న చిన్న పూరిపాకలూ ఉంటాయి. ఇక్కడ ఐశ్వర్యం దారిద్ర్యం పక్కపక్కనే సమాంతర రేఖలుగా కనిపిస్తాయి. నగరం వైవిధ్యమైన సమస్యలతో, విభిన్నమనస్తత్వాలతో కలసిపోయి కలకలంతో నిండి ఉంటుంది. ఎంత నిరంతరాయంగా పనిచేసినా నగరంలోని మనిషికి విశ్రాంతి తీసుకోవడానికి అనుచైన సమయం దొరకదు. సంపాదించిన ధనంతో కోరికను తీర్చుకునే తీరిక దొరకదు. కృత్రిమమైన వెలుగుల్లాంటి అసహజపు నవ్వులతో, స్థిరత్వంలేని హడావుడి నడకలతో వెళ్ళేవారు ఆటోరిక్షాల్లో తిరిగేవాళ్ళు, కార్లలో ప్రయాణించే ధనవంతులూ ఉంటారు.

నగరంలో నిరంతరం అప్రమత్తంగా ఉండాలి. అక్కడ అన్నివైపులా ప్రమాదాలు పొంచి ఉంటాయి, నాలుగుదిక్కుల్లోని రోడ్లలో మృత్యువు పొంచి ఉంటుందని కవి హెచ్చరిస్తున్నాడు.

వృక్షాలమీద ఉండే పక్షులు పరస్పరం కలిసిపోయి కలివిడిగా ఉంటాయి. నగరమనే మహావృక్షంమీద నివసించే ఈ మనుషులు సాటిమనిషితో ఎటువంటి ఆత్మీయమైన పలకరింపులు లేకుండా ఇరుగూపొరుగనే భావన కూడా లేకుండా ఎవరికి వారే ఏకాకిగా బతుకుతుంటారు. ఈ యాంత్రిక మానసికస్థితిని నిరసిస్తున్నాడు కవి.

ప్రయోగశాలలో ఏవేవో రసాయన ద్రవాలు, ఆమ్లాలు ఉంటాయి. వాటి చర్యలు అందరికీ అర్థం కావు. నగరం అంతకంటే అర్థంకాని రసాయనశాలలా ఉంటుంది. నగరంలో బతుకుదామని వచ్చినవారు, ఉపాధి దొరకకపోయినా ఏదో ఒకరోజు దొరుకుతుందని ఆశగా వేచిచూస్తూంటారు. ఇక్కడి సౌకర్యాలు, విలాసాలు, వినోదాలు పైపై మెరుగులు బలంగా ఆకర్షిస్తాయి. మరోవైపు నిరుద్యోగం, జీవనవ్యయం భయపెడుతున్నా నగరం విడిచి వెళ్ళబుద్ధికాదు. కాలుష్యం కలవరపెట్టినా, ట్రాఫిక్ జామ్ లో జీవితం ఇరుక్కుపోయినా నగరం విడిచి ప్రశాంతంగా మన పల్లెలకు వెళ్ళనివ్వని, చిక్కుముడి విడదీయలేని పద్మవ్యూహం లాంటిది నగరం.

I అవగాహన - ప్రతిస్పందన

1. కింది అంశాల గురించి చర్చించండి.

- అ) మీరు ఇప్పటివరకు ఏ ఏ నగరాలను చూశారు? మీరు చూసిన నగరాల్లో మీకు నచ్చిన, నచ్చని అంశాలు తెలపండి?
- ఆ) మీ ఊరి నుండి ఎవరైనా నగరాలకు వలస వెళ్ళారా? ఎందుకు వెళ్ళవలసి వచ్చింది? వాళ్ళు అక్కడ ఏం చేస్తున్నారు?

2. పాఠం ఆధారంగా కింది కవితా పంక్తుల్లో దాగిన అంతరాధ్యాన్ని గుర్తించి రాయండి.

- అ) నగరంలో ప్రతి మనిషి పఠనీయ గ్రంథమే.
- ఆ) నగరం మహావృక్షం మీద ఎవరికి వారే ఏకాకి.
- ఇ) మహానగరాల రోడ్లకి మరణం నాలుగు వైపులు.

3. కింది పేరా చదివి ప్రశ్నలకు జవాబులు రాయండి.

కుందుర్తి ఆంజనేయులు రచించిన వచన పద్య ఖండిక 'నగరంలో వాన' కవిత్వంలా మొదలై రాజకీయ శాసనంతో అంతం అవుతుంది. అందరూ వాస్తవికత నుంచి వ్యంగ్యాన్ని పుట్టిస్తే, ఇందులో కవి వ్యంగ్యం నుంచి వాస్తవికతను సృష్టిస్తాడు. ప్రబంధకవి అయ్యలరాజు రామభద్రుడు వర్ణధార నుంచి కవితాధారను శ్లేషించాడు. అది కేవలం శబ్దగతమైన శ్లేషమాత్రమే. ఇందులో భావసంఘర్షణ నుంచి వెలువడిన వ్యంగ్యం గుబాళిస్తుంది. కవి భావుకత వ్యంగ్యధనువును ఎక్కుపెడితే, సంస్కారం వాస్తవికత భాగాన్ని గుండెలకు గురిపెట్టి కొడుతున్నది. ఆ దెబ్బ తప్పుదు. అది ఎంత సున్నితంగా తాకుతుందో అంత గాఢంగా ముద్రవేస్తుంది. వచనపద్యం ఎంత సహజమైనదో, ఈ ఖండికలోని రచన కూడా అంత సహజంగా రూపు దిద్దుకొన్నది. కుందుర్తి వాన కురిసింది నగరంలోనే అయినా, ఆ వానలో తడిసింది మాత్రం సామాన్యుడి జీవనమే! ఇందులో వాన కేవలం కేన్వాసు మాత్రమే. దాన్ని ఆధారం చేసుకుని కవి చిత్రించిన వాస్తవికదృశ్యాలు మనల్ని నిలబెట్టి ఆలోచింపజేస్తాయి.

- అ) కవులు సామాన్యంగా వ్యంగ్యాన్ని ఎలా సృష్టిస్తారు?
- ఆ) అయ్యలరాజు రామభద్రుడి కవితాధారను విశ్లేషించండి.
- ఇ) కుందుర్తి నగరంలోవాన కవితను ఏ శైలిలో రాశాడు?
- ఇ) నగరంలో వాన కవితలోని ప్రధానాంశం ఏమిటి?
- ఈ) కుందుర్తి వాస్తవికత ఎలాంటిది?

4. పాఠం ఆధారంగా కింది ప్రశ్నలకు జవాబులు రాయండి.

- అ) అలిశెట్టి ప్రభాకర్ కవితాదృక్పథం ఏమిటి?
- ఆ) 'నగరగీతం' రాయడానికి గల నేపథ్యాన్ని వివరించండి.
- ఇ) నరుడి జీవనఘోష కవికి ఎలా వినిపించింది?
- ఈ) నగరంలో దారిద్ర్యం, సౌభాగ్యం ఏ విధంగా కనిపిస్తాయి?
- ఉ) అలిశెట్టి ప్రభాకర్ 'సిటీలైఫ్' కవితల ప్రత్యేకత ఏమిటి?

II. వ్యక్తీకరణ - సృజనాత్మకత

1. కింది ప్రశ్నలకు ఐదేసి వాక్యాల్లో సమాధానాలు రాయండి.

- అ) నగరం అంటే ఏమిటి? పల్లెకు - నగరానికి గల ప్రధాన వ్యత్యాసం తెలపండి.
- ఆ) 'నగరజీవితం' తీరిక దక్కదు కోరిక చిక్కదనే పంక్తుల్లోని వాస్తవాన్ని వివరించండి.
- ఇ) ఈ పాఠం ఆధారంగా నగరం ఎలా ఉంటే కవికి నచ్చుతుందో తెలపండి.
- ఈ) నగరజీవితంలోని ప్రతికూల అంశాల్ని ఇంత కఠినంగా వర్ణించడంలో కవి ఆంతర్యం ఏమిటి?
- ఉ) నగరంలో మనిషి జీవనవిధానాన్ని పాఠం ఆధారంగా వివరించండి.
- ఊ) అందరూ నగరాల్లో జీవించాలని ఎందుకు అనుకుంటున్నారు?

2. కింది ప్రశ్నలకు పదేసి వాక్యాల్లో సమాధానాలు రాయండి.

- అ) 'నగరగీతం' సారాంశాన్ని మీ సొంతమాటల్లో రాయండి.
- ఆ) నేడు నగరజీవనం ఎందుకు సంక్లిష్టంగా మారిందో విశ్లేషించండి.
- ఇ) నగరాన్ని రసాయనశాలగా, పద్యవ్యూహంగా వర్ణించడంలోని నిజానిజాల గురించి చర్చించండి.

3. కింది అంశాల గురించి సృజనాత్మకంగా / ప్రశంసిస్తూ రాయండి.

- అ) నగరగీతం కవితకు మరో పార్శ్వంగా నగర జీవనంలోని అనుకూల అంశాలపై ఒక వ్యాసం రాయండి.
- ఆ) ప్రశాంతతకు, పచ్చదనానికి నిలయమైన పల్లెల గొప్పదనాన్ని వర్ణిస్తూ ఒక వచన కవితను రాయండి.

III. భాషాంశాలు

పదజాలం

1. కింది పదాలకు అర్థాలను 'పదవిజ్ఞానం'లో వెతికి ఆ అర్థంతో సొంతవాక్యాలు రాయండి.

ఉదా॥ ఏకాకి = ఒంటరి

అభిమన్యుడు పద్యవ్యూహంలో ఏకాకి అయినాడు.

- అ) నగారా ఆ) హోరు ఇ) ఘోష ఈ) ఊపిరాడని ఉ) పఠనీయ గ్రంథం

ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వం వారిచే ఉచిత పంపిణీ

2. కింది పదాలకు పర్యాయపదాలు రాసి వాటితో వాక్యాలు రాయండి.

ఉదా|| పల్లె - గ్రామం, జనపదం

పల్లెల్లో దేశానికి పట్టుగొమ్మలు అని గ్రామస్వరాజ్యంకోసం గాంధీజీ కలలు కన్నారు. జనపదాన్ని బాగుపరచడమే దేశ సౌభాగ్యంగా తలచారు.

- అ) నరుడు ఆ) అరణ్యం ఇ) రైతు ఈ) పువ్వు ఉ) మరణం
ఉః) వాంఛ ఎ) వృక్షం

వ్యాకరణాంశాలు

1. కింది కవితా భాగాల్లోని అలంకారాన్ని గుర్తించండి.

అ) నగారా మోగిందా

నయాగరా దుమికిందా

ఆ) రంగదరాతిభంగ; ఖగరాజతురంగ; విపత్పరంపరో

త్తుంగ తమఃపతంగ; పరితోషితరంగ; దయాంతరంగ; స

త్సంగ; ధరాత్మజా హృదయ సారస భృంగ; నిశాచరాబ్జ మా

తంగ; శుభాంగ!

ఇ) కొందరికి రెండు కాళ్ళు

రిక్షావాళ్ళకి మూడు కాళ్ళు

ఉన్నవాళ్ళకి నాలుకాళ్ళు

* శబ్దాలంకారాల్లో వృత్తానుప్రస, అంత్యానుప్రస లాంటివే మరికొన్ని ఉన్నాయి. వాటిని గురించి తెలుసుకుందాం.

1. ముక్తపదగ్రస్తం

కింది పద్యాన్ని పరిశీలించండి. ప్రత్యేకతను గుర్తించండి.

కం. మన వేటికి నూతనమా!

తన మానినిఁ బ్రేమఁ దనకుఁ దక్కితిననుమా

నను మానక దయ దనరం

దనరంతులు మాని నరసధవు రమ్మనవే.

* పై పద్యంలోని ప్రత్యేకతను గమనించారు కదా!

ఒక పద్యపాదంగాని, వాక్యంగానీ ఏ పదంతో పూర్తవుతుందో అదే పదంతో తర్వాత పాదం / వాక్యం మొదలవుతున్నది. దీన్నే ముక్తపదగ్రస్త అలంకారం అంటారు.

2. యమకము

కింది వాక్యాలు పరిశీలించండి. ప్రత్యేకతను గుర్తించండి.

అ) లేమా! దనుజుల గెలువగలేమా

(లేమ = స్త్రీ; గెలువగలేమా = గెలువడానికి మేమిక్కడ లేమా (ఉన్నాం కదా!))

ఆ) ఆ తోరణం శత్రువులతో రణానికి కారణమైంది.

(తోరణం = ద్వారానికి కట్టే అలంకారం; రణం = యుద్ధం)

- * పై రెండు సందర్భాలల్లోనూ ఒకే పదం అర్థభేదంతో ప్రయోగించడం జరిగింది. దీనినే 'యమకాలంకారం' అంటారు.

3. లాటానుప్రాస

కింది కవితా భాగాలను / వాక్యాలను చదవండి. ప్రత్యేకతను గమనించండి.

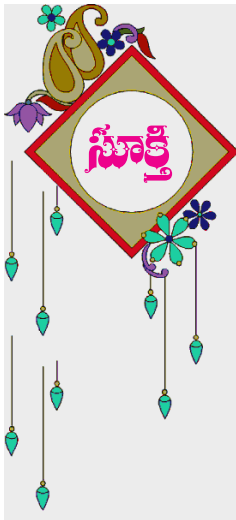
అ) హరి భజియించు హస్తములు హస్తములు... (చేతులే, నిజమైనచేతులు)

ఆ) చిత్తశుద్ధితో జేసెడి సేవ సేవ. (సేవయే నిజమైన సేవ)

- * పై రెండు సందర్భాలల్లోనూ ఒకే పదం అర్థంలో తేడా లేకున్నా భావంలో తేడా ఉండేటట్లు ప్రయోగించారు. ఈ విధంగా ఒకే పదాన్ని, అర్థం ఒకటే అయినా తాత్పర్యభేదంతో ప్రయోగించడాన్ని 'లాటానుప్రాసాలంకారం' అంటారు.

భాషాకార్యకలాపాలు / ప్రాజెక్టు పని

- ◆ భారతదేశంలోని ప్రధాననగరాల వివరాలు వాటి ప్రత్యేకతలు, జీవన విధానాల వైవిధ్యాన్ని సేకరించి ఒక పట్టికగా రూపొందించి 'భిన్నత్వంలో ఏకత్వాన్ని' నిరూపించేలా ప్రదర్శించండి.

శాంతితుల్యం తపోన్నాస్తి, నసంతోషాద్వరం సుఖం
నతృష్టాయాః పరోవ్యాధిః న చ ధర్మా దయాసమః
భావం : శాంతమువంటి తపస్సు, సంతోషం కంటే
సుఖం, తృష్టను మించిన వ్యాధి, దయను బోలిన
ధర్మం లోకంలో లేవు.

- ఆర్యధర్మం

